

Debatindlæg: En fælles fremtid for dansk landbrug

Dansk landbrug befinder sig i en historisk unik situation; aldrig har gælden været så høj og jordejerskabet så koncentreret. Denne situation har gjort sektorens økonomiske problemer til et offentligt anliggende, som kræver offentlig indblanding.

RASMUS HOUGAARD NIELSEN
Cand.polit.
Copenhagen Business School
Institut for ledelse, politik og filosofi
E-Mail: rhn.mpp@cbs.dk

1. Indledning

Dansk landbrug befinder sig i øjeblikket i en situation med alvorlige økonomiske og strukturelle problemer, velbeskrevet i analyser af bl.a. Olsen og Pedersen (2014 og 2016), Pedersen, Buchholst, og Drejer (2014) og Østrup (2013). Gælden i sektoren er for høj og indtjeningen for lav, hvilket har skabt en situation, hvor selv hårdtarbejdende og dygtige landmænd drives til konkurs (Mogensen & Kirkegaard, 2016).

Denne situation har helt naturligt rejst en masse spørgsmål omkring det danske landbrug. Kan det overhovedet betale sig at drive landbrug i Danmark? Hvordan løser vi gældsproblemerne i sektoren? Og hvad er fremtiden for dansk landbrug? (Kjeldsen-Kragh, 2016; Nielsen, J. S., 2016; Østrup, 2016).

Der er i løbet af de sidste par år gennemført en række politiske tiltag med henblik på at forbedre landbrugets økonomiske situation. F.eks. har man oprettet Landbrugets FinansieringsBank og Dansk Landbrugskapital samt ændret landbrugsloven således at der nu er åbnet op for at drive landbrug i selskabsform. Af flere årsager er disse tiltag dog utilstrækkelige og direkte uhensigtsmæssige.

For det første udgør udlånsgrundlaget i Landbrugets FinansieringsBank og Dansk Landbrugskapital på hhv. 1 og 2 mia. kr. ubetydelige beløb set i forhold til den samlede gæld i landbruget på ca. 350 mia. kr., hvormed den potentielle effekt er yderst begrænset. Derudover er det ganske uklart, hvordan yderligere gældsætning skulle kunne løse sektorens eksisterende gældsproblemer. Hvordan skulle man kunne nedbringe gæld med mere gæld? Det burde næppe vække den store overraskelse, at Landbrugets FinansieringsBank har haft svært ved at finde kreditværdige bedrifter blandt de landmænd som i forvejen er håbløst forgældet (Rosenkilde, 2013).

Ændringen i landbrugsloven har åbnet op for, at f.eks. pensionselskaber kan købe sig ind i det danske landbrug, hvilket muligvis kan være en løsning på nogle af sektorens økonomiske problemer. Men lovændringen åbner samtidig også op for, at udenlandske kapitalfonde kan købe og eje dansk landbrugsjord, hvilket rejser et helt fundamentalt spørgsmål om suveræniteten og økonomisk stabilitet (Larsen og Andersen, 2017). I denne artikel argumenteres derimod for, at krisen i dansk landbrug bør betragtes som et offentligt og nationalt anliggende, hvilket bør afspejles i håndteringen af gælden i sektoren. I et historisk perspektiv er den nuværende situation i landbruget unik, da jordejerskabet både er yderst koncentreret, men samtidig også dybt forgældet. Erfaringer fra reformperioden 1919-1945 kan dog i høj grad benyttes som inspiration til udformningen af en handleplan for restruktureringen af landbrugets gælds- og ejerforhold.

2. Den økonomiske krise i landbruget

Landbrugets økonomiske krise er på en og samme tid en indtjenings- og gældskrise. På indtjeningssiden er landbruget presset af, at fødevarepriserne siden starten af 1980'erne er vokset langt mindre end de øvrige priser i samfundet, herunder industripriserne, der har afgørende betydning for landbrugets omkostninger (Østrup, 2013, s. 1). Dermed er landbrugets omkostninger vokset betydeligt hurtigere end bruttoindtjeningen, således at landbrugets bruttooverskud fra produktionen i dag er på stort set samme niveau som i midten af 1990'erne (ibid., s. 4). Dette er til trods for, at realproduktionen i sektoren i samme periode er vokset med ca. 20 % (Danmarks Statistik, 2017a; Danmarks Statistik, 2017b).

På gældssiden voksede gælden især voldsomt i perioden 2003-2010, hvor gælden fordobledes fra 174 mia. kr. til 355 mia. kr. Men mens gælden således voksede med 181 mia. kr., blev der i samme periode kun foretaget reelle investeringer i maskiner og inventar for ca. 77 mia. kr. Langt det meste af gældsophob-

ningen blev foretaget med henblik på handel med eksisterende jord – snarere end med henblik på at udbygge sektorens kapitalapparat via investeringer i maskiner og inventar (Finn Østrup 2013, s. 8). Gældsophobningen tilførte således landbrugssektoren likviditet, men uden direkte at påvirke sektorens realøkonomiske aktivitet. Snarere har effekten af pengetilførslen været, at sælgende landmænd har kunne kapitalisere på jordværdierne, mens gælden i sektoren er vokset, og ejerskabet over jorden er blevet koncentreret på færre hænder. Pedersen mfl. (2014) anslår, at der i perioden 2003-2010 blev sendt 55 mia. kr ud af landbruget i kapitalgevinster via salg af jord, og siden 2003 er antallet af landbrug faldet med ca. 25 % (Danmark Statistik, 2017c; Danmarks Statistik 2017d).

I øjeblikket er ca. 8 % af landbrugsbedrifterne teknisk insolvente, defineret ved en negativ egenkapital, hvilket svarer til ca. 2500 bedrifter. Disse bedrifter har en samlet gæld på ca. 117 mia. kr. og dækker et landbrugsareal på 534.000 hektar¹. Ses bort fra passivposten 'forpagtningsværdi' og tages alene udgangspunkt i andelen af bedrifter, hvor gæld til banksektoren (penge- og realkreditinstitutterne) overgår den bogførte værdi af aktiverne, er det i øjeblikket ca. 3 %, som kan opgøres til at være insolvente. Antallet af denne type bedrifter estimeres til at udgøre ca. 880 med en samlet gæld på 39,4 mia. kr. og et landbrugsareal på ca. 100.000 hektar.

For disse bedrifter udgør tilbagebetaling af gæld næppe en realistisk mulighed, og konkurs eller nedbringelse af gæld lader til at være eneste realistiske muligheder.

Likviditetspresset fra det høje gælds niveau stabiliseres i øjeblikket af lave renter og afdragsfrihed, men selv med de lave renter er landmændene underlagt en ekstrem høj finansieringsbyrde svarende til ca. 85 % af deres resultat fra den primære drift. Uden offentlige driftstilskud ville byrden være på 159 % af resultatet fra den primære drift. I perioden 2007 - 2010 var bidraget fra offentlige tilskud dog ikke tilstrækkeligt til, at landbrugssektoren kunne dække finansieringsomkostningerne ud af den primære drift, hvorfor sektoren i denne periode var afhængig af at pantsætte og frasælge jord for at dække finansieringsomkostningerne.

Mange bedrifter holdes således fra konkurs gennem kontinuerlig gældsættelse, frasalg af jord og ejendomme samt offentlig støtte. Da ca. 60 % af gælden i sektoren både er afdragsfri og med fleksible renter, er sektoren samtidig ekstrem rentefølsom (Olsen & Pedersen, 2016), og under de nuværende gælds- og indkomstforhold kan den økonomiske situation for landbrugssektoren næsten kun blive værre.

3. Landbrugets økonomiske problemer er blevet et offentligt anliggende

Erkendes det, at landbrugets nuværende økonomiske proble-

mer er for omfattende til, at kunne håndteres af sektoren selv, erkendes det samtidig, at gælden i landbruget grundlæggende er blevet et offentligt anliggende og derfor kræver offentlig indblanding. Helt konkret synes det uundgåeligt, at meget af gælden i landbruget skal nedbringes, men hvordan? Hvem skal tage tabene på gælden? Og hvad skal der ske med jorden fra de landbrug, som får nedskrevet deres gæld?

Den åbenlyse og umiddelbare håndtering af gælden i dansk landbrug peger på, at kreditorerne, som helt overvejende består af banker, må tage et betydeligt tab på landbrugets gæld (Kærgård & Dalgaard, 2016, s. 26). Samlet set er de danske banker også relativt stærkt polstret i forhold til at foretage afskrivninger, da de siden 2005 har akkumuleret egenkapital for ca. 350 mia. kr. og nu har en samlet egenkapital på ca. 550 mia. kr. (Danmarks Statistik, 2017f).

En direkte afskrivning af landbrugets gæld kan dog være problematisk af flere årsager. For det første vil afskrivning af gælden for insolvente bedrifter især ramme ni mellemstore banker, der tilsammen holder ca. 25 % af landbrugets gæld og ud af deres totale udlånsportefølje er eksponeret overfor landbruget med ca. 7,8 – 30,1 % (Olsen & Pedersen 2014, s. 26). Det er klart, at påtvinges disse banker store afskrivninger på landbrugs gælds gæld, risikerer de, at komme i alvorlige solvens problemer og i værste fald gå konkurs. For det andet kan en pludselig og omfangsrig afskrivning af landbrugets gæld risikere at skabe et nedadgående pres på jordpriserne og dermed føre til, at endnu flere landbrug bliver insolvente. Og for det tredje sætter spørgsmålet om afskrivning af gælden for de insolvente bedrifter spørgsmålstegn ved, hvad der efterfølgende skal ske med den underliggende jord. Både i forhold til hvem, der skal drive den, om den skal drives, og hvordan den fremtidige drift skal finansieres. Hvis insolvente bedrifter efter en gældsafskrivning opnår tilladelse til fortsat at drive deres bedrifter uden særlige modkrav, kan der skabes en situation, hvor andre bedrifter også vil kræve afskrivninger.

Derfor argumenteres herfra for, at afvikling af gælden såvel som håndtering af den pantsatte jord bør håndteres af en offentlig jord- og naturfond, som foreslået af bl.a. Østrup (2013) og Natur og Landbrugskommissionen (2013). Jordfondens overtagelse af jord kan ske med henblik på opfyldelse af et eller flere samfundsmæssige formål, som f.eks. at tage jord ud af produktion med henblik på opfyldelse af miljø- og klimamæssige formål (Rosing mfl., 2013;), med henblik på udstykning til økologiske og bæredygtig jordbrug (Økologisk Landsforening, 2016) eller med henblik på at opfylde helt tredje demokratisk ønskelige og vedtagne målsætninger.

4. Tid til en moderne jordreform

Sidst den offentlige sektor for alvor blandede sig i fordelingen og anvendelsen af jord, var i forbindelse med lensaflysningen i

NOTE 1 Estimerer på landbrugets økonomiske situation er beregnet på baggrund af registerdata fra Danmarks Statistik.

1919. Her eksproprierede staten, via et nedsat Jordlovsudvalg, over 25.000 hektar jord fra gamle len med henblik på udstykning til husmandsbrug. (Erichsen og Tamm, 2014, s. 316). Efterfølgende opkøbte jordlovsudvalget i de efterfølgende ca. 25 år yderligere 50.000 hektar jord finansieret af leje- renteindtægterne fra de løbende udstykninger.

Dengang blev offentlig indgriben i fordelingen af jorden retfærdiggjort ved lenenes nedarvede og privilegerede ejerskab over jorderne, som generelt ansås som en kilde til ekstraordinær profit - en såkaldt jordrente - som jordejerne kunne tjene alene via deres ejerskab over jorden. Dette synspunkt tog afsæt i den klassiske økonomiske teori fra Adam Smith (1776), David Ricardo (1817), John Stuart Mill (1848) til Henry George (1879), som fundamentalt set skelnede mellem retten til at eje jord og retten til at eje forbrugsgenstande og produktionsmidler. Retten til jordejerskab ansås som en frihed for den enkelte, men samtidig også fratagelse af alle andres adgang til den pågældende jord (Ryan-Collins mfl., 2017). En stor del af jordejernes indtægter ansås derfor som værende skabt af jordens knaphed og dens samfunds- og naturskabte herlighedsværdi, hvormed den i udgangspunktet var arbejdsfri. Dette retfærdiggjorde offentlig ekspropriation og udstykning til små husmandsbrug med henblik på socialiseringen af jordrenten. Da husmandsbrugene enten blev oprettet som jordrentebrug, pålagt en løbende afgift til staten eller via finansiering ved statslån, tjente staten løbende renteindtægter på udstyknin-gerne, som sidenhen blev benyttet til yderligere opkøb af jord (Priemé, 1997). Lens afløsningen omfordelte således jordejerskabet fra gamle len til husmændene og flyttede jordrentegevinsten fra lensherrene til staten.

Tilsvarende kan offentlig involvering i landbrugets økonomiske situation og fordeling af jordejerskabet i dag retfærdiggøres ved, at jordejerskabet grundlæggende er blevet koncentreret og finansialiseret via bankernes privilegerede status som pengeudstedende institutioner (Bjerg, 2017) Langt størstedelen af samfundets pengeproduktion varetages i dag af det private banksystem, som via långivning kan øge mængden af penge i cirkulation (Bang-Andersen mfl., 2014), hvilket siden starten af 0'erne har ført til en tredobling af Danmarks pengemængde (Nielsen & Nielsen, 2015). I landbrugets tilfælde er langt den største andel af denne ekspansion gået til handel med eksisterende jord, hvormed en stigende mængde jord er blevet pantsat, jordejerskabet er blevet koncentreret på færre hænder, og gældsbyrden i sektoren er vokset, uden at indkomsterne i sektoren tilsvarende er fulgt med. Finansialiseringen af jorden og koncentrationen af jorden er sket gennem aftale mellem de enkelte landmænd og banksystemet, hvilket har tilgodeset bankerne og de landmænd, som har solgt deres jord og kapitaliseret på jordens fremtidige produktionsgrundlag. Imens er resten af samfundet efterladt med regningen i form af en gældsbyrde, som sektoren nu viser sig ikke selv at kunne håndtere. Da kapitaliseringen af jordens fremtidige produktionsgrundlag er blevet udbetalt af bankerne via deres pengeskabelsprivilegium, kan det yderligere argumenteres, at jordrentegevinsten nu tilfalder bankerne via renten på de tilbageværende land-

mænds gældsatte jord. Fremfor at tilfalde landmændene eller samfundet som helhed.

Der er således stærk grobund for at udvikle en handleplan, som afvikler gæld i landbruget, men samtidig også socialiserer gevinsterne fra jordejerskabet ved f.eks. at skabe større offentlige medindflydelse over anvendelsen af jorden. Frigøres landbruget fra renteudgifter til bankerne, skabes der samtidig et potentiale for at erstatte noget af den nuværende rentebyrde med en offentlig grundskyld, således at landbruget kan gå fra at være en finanspolitisk byrde til at bidrage til de offentlige finanser. At landbruget i øjeblikket holdes i drift gennem offentlig støtte er blot et af mange argumenter for større offentlig medbestemmelse i forhold til driften af jorden.

Behovet for omfordeling af jordejerskabet er dog næppe det samme i dag som i 1919, og det er næppe hverken hensigtsmæssigt eller realistisk med en moderne husmandsbevægelse af samme omfang som i perioden frem mod 1950'erne, hvor antallet af landbrug toppede ved 200.000 (Kærgård & Dalgaard, 2016, s. 10) mod små 10.000 fuldtidsbedrifter i dag. Derimod fremhæves i stigende grad nødvendigheden af at inddrage landbruget til opnåelse af miljø- og klimahensyn, hvilket formentlig kræver, at landbrugsjord ikke blot udstykkes, men også tages ud af produktion (Jørgensen mfl., 2016).

5. Pengepolitikken som værktøj til restrukturering af dansk landbrug

Da det danske landbrug i 1930'erne befandt sig i en økonomiske krise, som på mange måder minder om landbrugets nuværende økonomiske situation med gældsætning og pludselige fald i fødevarerpriserne (Rasmussen, 1983 s. 48), opkøbte nationalbanken både direkte og indirekte gæld fra det danske landbrug. Gælden blev dengang opkøbt med henblik på nedkonvertering af renten fra ca. 5 % til 4 % (Olsen & Hoffmeyer, 1998, side 176 -201). Da renten på landbrugets gæld i dag er historisk lav, virker muligheden for et tilsvarende indgreb, til at have udspillet sig fuldt ud. De historiske erfaringer med lens afløsningen og nationalbankens indblanding i 1933 viser dog, at inddragelse af jord til offentlige formål ikke nødvendigvis kræver optagelse af statsgæld eller øget beskatning, som i det store hele blot vil flytte gældsbyrden og risikoen ved rentestigninger fra insolvente landmænd over på skatteyderne. Derimod er et realistisk alternativ, at gælden opkøbes og afvikles via finansiering direkte fra Danmarks Nationalbank.

Opkøb af gæld finansieret af Nationalbanken er selvfølgelig ikke problemfrit. Dels risikeres der at blive skabt et pres på valutakursen, og dels risikeres den finansielle stabilitet at blive påvirket. I den forbindelse bør et opkøb selvfølgelig ses i forhold til nationalbankens samlede balancesum på ca. 500 mia. kr., bankens mulighed for at afbøde et pres på valutakursen og sikre finansiell stabilitet gennem justering af den pengepolitiske rente samt ved omsætning af valutareserven. I øjeblikket er valutareserven på ca. 400 mia. kr., men da Nationalbanken i 2015 forsvarede fastkurspolitikken blev bankens finansielle balance udvidet med ca. 300 mia. kr. til ca. 800 mia. kr.

Indgrebet gav således en god indikation af nationalbankens råderum i forhold til køb og salg af aktiver via balancen. I et historisk perspektiv er det interessant, at nationalbanken i forbindelse med, at den opkøbte og holdt landbrugsgæld i perioden 1933-1939 rent faktisk formåede at holde kronens kurs fast i forhold til pundet (Olsen & Hoffmeyer, 1998, side 203).

Hvis en opkøbsplan igangsættes den at nedbringe gælden i landbruget kan passende fokuseres mod de insolvente bedrifter og eventuelt udelukkende mod bedrifter, hvor gælden overstiger værdien af aktiverne. Disse bedrifter har en samlet gæld på ca. 39 mia. kr. og et underliggende landbrugsareal på ca. 100.000. Opkøbes disse jordbrug til en markedsværdi på 160.000 kr./hektar (153.000 kr./hektar i 2016, Danmarks Statistik, 2017e), udgør opkøbet en udgift for Nationalbanken på ca. 16 mia. kr. og efterlader et tab til bankerne på ca. 23 mia. kr. Et opkøb i den størrelsesorden udgør således kun ca. 3 % af Nationalbankens samlede balance, hvormed den finansielle risiko må vurderes at være begrænset.

Efter opkøb af gælden kan den afskrives, og den underliggende jord overføres til en offentlig jord- og naturfond. Herefter kan jorden blive taget helt eller delvist ud af produktion, blive udstykket til oprettelse af nye jordbrug med særlige miljø- og klimamæssige modkrav, blive udlejet til de konkursramte landmænd mod betaling af en konkurrencedygtig lejeafgift eller blive håndteret efter en helt fjerde politisk og demokratisk vedtagen model.

6. Konklusion

Landbrugets nuværende økonomiske situation er, som gennemgået i afsnit 2, yderst kritisk i form af et enormt gælds niveau og en relativ lav indtjening. Situationen trækker på flere måder tråde tilbage til perioden 1919-1945, hvor økonomisk politik i form af pengepolitik såvel som finans- og strukturpolitik var i spil i forbindelse med omstruktureringen af det danske landbrug. Struktur- og finanspolitikken, via statens Jordlovsudvalg, med henblik på at fordele ejerskabet over jorden gennem udstykninger til husmandsbrug, og pengepolitikken, via Nationalbanken, med henblik på at forbedre landbrugets økonomiske situation.

De historiske erfaringer kan i dag benyttes som inspiration til gennemførelsen af en moderne og tidsvarende jordreform, hvor gæld i landbruget afvikles, jordejerskab fordeles, og jordbrugets fremtid igen bliver et demokratisk anliggende.

LITTERATUR:

- Bang-Andersen, J., Risbjerg, L., og Spange, M.. (2014). Penge, Kredit og Bankvæsen. *Kvartalsoversigt*, 3. kvartal 2014. Danmarks Nationalbank.
- Bjerg, O. (2017). *Vores penge i vores bank: Krisen, Danmark og Nationalbanken*. Informations forlag.
- Danmarks Statistik (2017a). www.statistikbanken.dk. Tabel MIPRIS: Mængdeindeks for produkter og produktionsmidler i landbrugets bruttofaktorindkomst efter type og basisår.
- Danmarks Statistik (2017b). www.statistikbanken.dk. Tabel LBFPRIS: Pris- og mængdeindeks for landbrugets salg og forbrug i produktionen efter indeks og type.
- Danmarks Statistik (2017c). www.statistikbanken.dk. Tabel BDF107: Bedrifter efter område, type og alder.
- Danmarks Statistik (2017d). www.statistikbanken.dk. Tabel BDF1: Bedrifter efter område, type og alder (AFSLUTTET).
- Danmarks Statistik (2017e). www.statistikbanken.dk. Tabel LPRIS35: Priser for jordbrugets produktionsfaktorer efter produkter og enhed.
- Danmarks Statistik (2017f). www.statistikbanken.dk. Tabel DNBALA: MFI-sektorens balance, ekskl. Nationalbanken efter aggregerede balanceposter, datatype og rapporterende institut .
- Erichsen, J. og Tamm, D. (2014) *Grever, baroner og husmænd - opgøret med de store danske godser 1919*. Gyldendal.
- George, H. (1879). *Progress and Poverty*. D. Appleton and Company.
- Jørgensen, L. B., Ege, C. & Chéret, H. (2016). På vej mod et bæredygtigt landbrug. Rapport januar. De Økologiske Råd.
- Kærgård, N., & Dalgaard, T. (2016). Dansk landbrugs strukturudvikling siden 2. verdenskrig. *Landbohistorisk Tidsskrift*, 11(1-2), 9-33.
- Kjeldsen-Kragh, S. (2016). Landbrugets fremtid: Hvor står vi? Hvad ønsker samfundet? *Tidsskrift for Landøkonomi*, 202(3), 221-240.
- Larsen, R. B. & Andersen, L. (2017). Udenlandske pengefolk underminerer det danske landbrug. *Alttinget*, 28. April.
- Mill, J. S. (1848). *Principles of Political Economy*. John W. Parker.
- Mogensen, P. W., Kirkegaard, F. K. (2016). Årets unge landmand giver op: Begærer sig konkurs. *Landbrugsavisen*, 23. august.
- Natur og Landbrugskommissionen (2013). Natur og landbrug – en ny start. Slutrapport, April. Natur og Landbrugskommissionen.
- Nielsen, J. S. (2016). *Hvad skal vi med landbruget?*. Informations forlag

- Nielsen, T. R. & Nielsen, R. H. (2015). Økonomien er fanget i en gælds-spiral. *Baggrund*, 24. september.
- Olsen, E. & Hoffmeyer, E. (1998). *Dansk pengehistorie 1914 - 1960*. 2. bind. Danmarks Nationalbank
- Olsen, J. V. & Pedersen, M. F. (2014). Finansieringsforhold i dansk landbrug, Nr. 102-0327/14-5480, 81 s., (IFRO Udredning; Nr. 2014/22).
- Olsen, J. V. & Pedersen, M. F. (2016). Konsekvensen af udløb af afdragsfrihed for dansk landbrug, Nr. 030- 0051/15-5480, 8 s., okt. 19, 2015. (IFRO Udredning; Nr. 2016/07)
- Pedersen, E. H., Buchholst, B. V. & Drejer P. A. (2014). Dansk Landbrug. *Kvartalsoversigt 4. kvartal, 2003*. Danmarks Nationalbank.
- Priemé, J. (1997). *Fra jord til bord: Strukturdirektoratets historie*. Strukturdirektoratet, Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri.
- Rasmussen, J. (1983). Strukturudvikling og kriser i dansk landbrug. GeoRuc.
- Ricardo, D. (1817). *On the Principles of Political Economy and Taxation*. 1st ed. London: John Murray.
- Rosenkilde, K. (2013). Landbrugets redningsbank kan ikke komme af med pengene. *Altinget*, 18. september.
- Rosing, S., Gram, K. og Færgeman, T. (2013). *Organiske lavbundsjorder – natur-, miljø- og klimagevinster*. Rapport, 12. april, Concito
- Ryan-Collins, J., Lloyd, T. & Macfarlane, L. (2017). *Rethinking the Economics of Land and Housing*. London: Zed Books.
- Smith, A. (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*.
- Turner, A. (2015). The case for monetary finance—An essentially political issue. In IMF 16th Jacques Polak Annual Research Conference.
- Økologisk Landsforening (2016). 10-Punktsplan for en grønnere landbrugs- og fødevarerpolitik - og meget mere økologi. Økologisk Landsforening.
- Østrup, F. (2013). Landbrugets økonomiske problemer. *Finans/invest*, (7), 4-13.
- Østrup, F. (2016) Hvordan løser vi det forgældede landbrugs afgrundsdybe problemer? *JP Finans*, 31. oktober .